

TÜRK YAZILI BASININDA HABER ANLAYIŞI

Necla MORA*

Zusammenfassung

Die Presse erfüllt eine öffentliche Aufgabe und stellt das notwendige Gegengewicht zur Staatsgewalt dar. So ist eine freiheitliche Demokratie ohne freie Presse nicht denkbar. Die Sozialverantwortung der Presse verlangt Verpflichtung gegenüber der Gesellschaft.

Schlüsselwörter:Printmedien, Bericht, Objektivität, Sozialverantwortung.

.....

Amaç

Değişen dünyada basın artık özel çıkarlar doğrultusunda kullanılan bir güç olarak görülmektedir. 2002 seçimlerinde Genç Partiden adaylığını koyan Cem Uzan buna iyi bir örnektir. Kendi televizyonunda propagandasını yaparak seçimlere hazırlanmıştır.

Bunun İtalya'daki örneği Silvio Berlusconi bu yolla iktidara gelmiştir.

* Yard.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Bu çalışmada, basının temel işlevi olan, okuyucusuna doğru ve tarafsız haber verme, okuyucunun yaşadığı çevre, toplum, ülke ve dünyada gelişen olaylara ilişkin bilgilenmesini, onun kanaatlerini sürdürmesini, güçlendirmesini ya da değiştirmesini sağlayabiliyor mu? sorusuna yanıt aranacaktır. Bunun için örnek olay olarak 20 Kasım Levent ve Beyoğlu'nda yapılan intihar saldırıları seçilmiştir.

Kapsam

21 Kasım 2003 tarihli Cumhuriyet, Radikal, Milliyet, Hürriyet, Akşam, Yeni Şafak ve Vakit gazetelerinin ilk sayfaları incelenerek gazetelerin bu saldırıları nasıl haber yaptığı, neleri öne çıkardığı karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Yöntem

Haberlerin çözümlemesinde; önce haberlerin gazete sayfalarında yer alışı biçimi, kapladığı alan, gazeteye hangi şekilde girdiği, fotoğrafların nasıl kullanıldığı incelenerek haber dili ve haber yazım kurallarına uygunluğu sorgulanacaktır.

Giriş

Sosyo-ekonomik seçkinler, kitle iletişimini de kapsayan iletişimin sembolik biçimlerini dağıtan kurumları denetlediklerinden toplumu kendi tercihleri olan ideolojik gündemle donatmayı başarılılar

(Lütl, 2001: 21). Türk basını, siyasi, ekonomik, askeri ve ideolojik iktidara karşı mesafeli olmalı, okur ve yurttaşın yayın organı olduğunu unutmamalıdır. Basın kuruluşu, teorik ve ticari olarak okur ve yurttaşlara hitap etmek ve ürettiği yayını onlara satmak durumundadır (Duran, 2002: -). Basın, doğru ve tarafsız habercilik anlayışını korumak için ekonomik ya da siyasi iktidara karşı mesafeli olmalıdır. Güvenirliğini korumak isteyen ve kamu görevi bilinci ile çalışan basın, karşı iktidarın aracı, sesi, sözcüsü olmalıdır.

2. Basının İşlevi

Genel olarak basının temel işlevi, okuyucusuna doğru ve tarafsız haber vermek, böylece bireyi yaşadığı çevre, toplum, ülke ve uluslararası ortamda gelişen olaylara ilişkin bilgilendirerek, onun kanaatlerini sürdürmesini, güçlendirmesini ya da değiştirmesini sağlamaktır. Bunun temel koşulu hem gazetecinin hem de okuyucunun bilgi edinme, haber alma ve verme haklarını özgürce kullanmaları gerekmektedir (Girgin, 2001: 141-142). Basın sadece yetkilerin kötüye kullanılmasını sergilemekle, yönetenlere eleştiri getirmekle kalmamalı, ilkeli çalışarak mesleğin saygınlığını da sürdürmelidir (Ramonet, 2000: 49). Basın, toplumun gözü kulağı olmalı, aksayan konularda hem kamuoyunu hem de ilgileri uyarma görevini yerine getirmelidir. Demokrasinin işlediği, sağlıklı bir toplum yapısına sahip olunması için basının doğru ve tarafsız habercilik anlayışına uygun olarak çalışması gerekmektedir.

3. Haberin Tanımı

Haberin 200'e varan tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlara örnek olarak; "Haber, vaktinde verilen toplumda çok sayıda kişileri ilgilendiren, etkileyen, bu kişilerin anlayabileceği herhangi bir olay ya da kanaattir" (Bülbül, 2000: 61). "Haber, toplumun bilgi ve ilgisini geliştirecek, dönüştürecek, gerçekliğin, kurgusal olarak yayımlanacak medya organizasyonunun yapısına, teknolojisine ve ideolojisine göre yeniden kurgulanmasıdır" (RigeI, 2000: 177). "Haber, gazeteciliği meslek edinmiş kişilerin, haber konusu olarak seçtikleri konularda topladıkları ve kuralına göre formatladıkları, yine gazeteciliği meslek edinmiş kitle iletişim araçlarının sorumluları tarafından seçilerek, yazılı, sesli ya da görüntülü mesajlar şeklinde okuyucu, dinleyici ya da izleyiciye ulaştırılan bilgiler" (Girgin, 1998: 18). Haber, daha önce bilmediğimiz, yeni, ilginç bir olayın haberci medyada yayımlanmış halidir (Arsan, 2001: 1). Haber, gerçeklik, yenilik, ilginçlik, önemlilik, anlaşılabilirlik içeren herhangi bir olayın, olgunun, fikrin ya da sorunun tarafsız, nesnel ve sade bir dille 5N 1K (Ne?, Nerede?, Ne zaman?, Nasıl?, Neden?, Kim?) kuralına uygun bir şekilde kurgulanarak biçimlendirilmesidir.

4. Haber Söylemi

Haber kavramının niteliğini, taşıdığı anlamı, özelliklerini somut olarak belirleyebilmek için toplumda geçerli ve kullanılmakta olan iletişim teknolojilerine ve mevcut toplumsal yapıya bakmak gerekmektedir.

Kurgusal metinler olan haberlerin diğer kurgusal metinlerde olduğu gibi söylemi vardır. Haberi değerlendirirken, gazetecinin özerkliği ve karar verme gücünün olup olmadığına, basının ticari bir işletmeye dönüşüp dönüşmediğine (yatay, dikey tekelleşme olgusu ile birlikte, gazetecilik normları haber söylemini biçimlendirici bir öğe), gazetecilik kuruluşunun ekonomik yapısının nasıl işlediğine bakmak gerekmektedir. Bu nedenle gazetelerde başlıklar, alt başlıklar, flaş-özet girişler, bunları izleyen cümleler, spotlar ve fotoğraflar bize bu konuda oldukça önemli bilgiler vermektedir. Haberler, haber olmasının yanında aynı zamanda güç-iktidar sahibi seçkin kişilerin görüşlerinin sunulmasıyla oluşturulmaktadır (Tokgöz, 2000: 157-162). Haber yazımına başlamadan önce elde bulunan ajans metinleri ve görüşme-toplantı notları gibi kaynaklardan derlenen enformasyon haber biçimine getirilirken bazı değişimlere uğramaktadır. Haber söylemi en önemli enformasyon etrafında inşa edilmekte, diğerleri çıkarılmakta ya da geriye itilmekte ve bu arada bazı eklentiler de yapılmaktadır. Habere ayrılan yer ya da zaman dilimi, dilin vurgu sistemi, kullanılan cümlelerin yapısı, seçilen yüklemeler, zarflara, sıfatlara ayrılan yerler, bunların hepsi birer ideolojik seçim olarak değerlendirilmelidir. Haber metinlerinde, sıfatların kullanılmaması ya da en azından dengeli olarak dağıtılmaması, farklı görüşlere yer verilirken dengenin gözetilmemesi ve metin içindeki çeşitli iddialara simetrik olarak yer verilmemesi haberin taraflı olduğu konusunda bize bilgi vermektedir. Medya içeriği, toplumdaki iktidar ilişkilerinin kabataslak bir haritasını

oluşturmaktadır. Güçlüler haberlerde düzenli olarak yer alırken, daha az güçlü olanlar haberlerde cinayet, sapıklık gibi çarpıcı eylemler yaptıklarında yer almaktadırlar (Özerkan, 2002: 67-68). Basının ilkeli habercilik anlayışını benimseyerek buna uyması, toplumsal yapıda adaletin daha eşit dağıtılmasına zemin hazırlaması açısından çok önemlidir.

5. 21 Kasım 2003 Tarihli Gazeteler

5. 1. Akşam Gazetesi

Başlık; “Yıldırılmazlar”, alt başlık; Alçaklar, İstanbul’a 11 Eylül’ü Yaşattı. İngiliz Konsolosluğu ve HSBC Binası Vuruldu. Amaç, Halkı Yıldırılmak. Ama Bunu Başaramayacaklar”. Üstte verilen ve yarım sayfayı kaplayan saldırı sonrası olay yerini gösteren fotoğrafın üstünde bulunan ve fotoğrafı işaret eden okta “5 Gün Sonra... Aynı Yöntem, Aynı Cellat 455 Yaralı 27 Ölü” yazısı yer almaktadır. Birinci sayfanın tamamı terör saldırısına ayrılmıştır. Büyük ve renkli fotoğraflarla terör saldırısı sonrası görüntüler verilmektedir. Başlık ve fotoğrafla 11 Eylül’de Amerika’da İkiz Kulelere yapılan saldırı ile bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Haberin içeriğinde, 16 Kasım’da sinagog saldırılarından hemen sonra yapılan ikinci planlı saldırı olduğu belirtilerek “yıldırılmazlar, alçaklar, ikiz saldırılarla kıyamet günü, ikinci kez sarsıldık”, “havaya yine lanetli amonyak kokusu yayıldı, kol ve bacaklar sokaklara saçıldı, “saldırının George Bush’un İngiltere’yi ziyareti

sırasında meydana gelmesi mesaj mı? İfadeleri ile verilen haberde, haberin özelliği olan objektif bakış açısı ve nesnel bir dille verilmesi gereken haber, tamamen tersi bir bakış açısı ile taraflı ve sübjektif bir anlatımla verilmiştir.

5. 2. Cumhuriyet Gazetesi

“Terörü Lanetliyoruz” başlığı altındaki alt başlıkta ”HSBC’nin Genel Müdürlük Binası Ve İngiltere Başkonsolosluğu Bombalı Saldırıya Uğradı. Başkonsolos Short’un da Aralarında Bulunduğu 27 Kişi Öldü; 500’e Yakın Yaralı Var”. Bunun hemen altındaki fotoğrafta patlamadan sonra yaralı bir genç kızı kucağına alıp olay yerinden uzaklaştırmaya çalışan biri ve olay yerinin görüntüsü verilmiştir. Fotoğrafın Altında “Bombalar Türkiye’yi Sarstı”. Cumhuriyet gazetesinde haberin nesnel ve haber kurallarına uygun haber dili ile verildiği, daha sade bir dil ve yalın bir anlatımla verildiği görülmektedir.

5. 3. Milliyet Gazetesi

“Bizi Yıkamazlar” başlığı altında, alt başlık, “Beyoğlu ve Levent’te İntihar Saldırısı”, tam sayfa renkli bir fotoğraf, fotoğrafta patlama sonrası birbirine yardım eden insanların görüntüleri verilmiştir. Haberin içeriğinde “Yüzlerini Göstermekten Korkan Bir Grup Caninin Yol Açtığı Acıyı Yaşıyor, Paylaşıyoruz”, “Heveslerini Boşa Çıkaracağız”, “Atatürk’ün kurduğu Cumhuriyet ideallerine, insan haklarına saygılı

demokrasiye bağlılığımızdan vaz geçmeyeceğiz". Tarafli ve suçluların belli olduğundan emin bir ifade tarzı, haber dili ve objektiflikten uzak, birlik ve beraberlik mesajları verilmektedir.

5.4. Hürriyet Gazetesi

Flaş olarak "5 Gün Sonra Yine İkiz Saldırı" yazısı altında "El Katil" başlığı ile patlama sonrasını gösteren tam sayfa renkli fotoğrafın yanında "Bilanço ağır Beyoğlu 16 ölü, Levent 10 ölü, toplam 450 yaralı" yazısı bulunmaktadır. İkiz saldırı ifadesi ile Amerika'da İkiz kulelere 11 Eylül'de yapılan saldırıya gönderme yapılmıştır. Saldırıyı yapan örgüt kesinleşmeden El Katil ifadesi ile El Kaide olarak verilmiştir.

5.5. Vakit Gazetesi

Üstte ilk haber olarak "Bingöl Ve Hatay'da Çatışma: 16 Ölü" haberini fotoğrafsız veren gazete, İstanbul saldırılarını "Bombalar İstikrara 28 Ölü" başlığı altında "Ülke huzura kavuştu derken, İstanbul dün yine bomba dehşetiyle sarsıldı" alt başlığının yanında olay sonrası olay yerinin görüntüsünü veren bir fotoğraf ve yanında İsrail'e gönderme yapan bir karikatürle vermiştir. Haberinin içeriğinde; "İngiltere İstanbul Başkonsolosluğu Harabeye Döndürülürken, Ortalığı Kan Gölüne Çevirdi", "Masum İnsanlar Hayatını Kaybetti", "Kol, Bacak Ve Ceset Parçaları Ortalığa Savruldu" ifadeleri ile "masum olmayanlar yüzünden masumlar da canından oldu, kolları, bacakları, vücutlarının parçaları

ortalığa saçıldı, ortalık kan gölüne döndü” denilmektedir. Haber kuralına uymayan, haber dili ile ilgisi olmayan, tamamen taraflı bir söylemle haber verilmiştir.

5.6. Radikal Gazetesi

Tam sayfa habere ayrılmış, olay yerini uzaktan ve yakından gösteren üç fotoğraf hemen hemen sayfayı tamamen kaplamıştır. Üstte verilen fotoğrafın altında yer alan başlıkta “Kaide Türkiye’yle savaşta”, alt başlıkta “İstanbul’da dün de Britanya konsoloslugu ile HSBC binaları bombalandı. Kentte Şok Yaşandı” Ölü sayısı 27, yaralı 455 olarak belirtilmiştir. Radikal Gazetesi, haber kuralına uygun ve nesnel bir ifade ile haberi vermiştir.

5.7. Yeni Şafak Gazetesi

“Pis Tuzak” başlığı altında “Türkiye’ye yön vermek isteyen uluslar arası terör yine sahnede. Levent ve Beyoğlu’ndaki patlamalarda 27 kişi öldü, yüzlerce kişi de yaralandı” alt başlığının altında olay yeri ve insanların görüntülerini veren fotoğraflar bulunmaktadır. Üstte yer alan fotoğrafta “11 Eylül Gibi” başlığı atılarak Amerika’da ki saldırıya gönderme yapılmıştır. Nesnel dille verilen haberin içeriği de haber kurallarına uygun olduğu görülmektedir.

Sonuç

Akşam gazetesi, bol renkli fotoğrafla verdiği haberin içeriğinde saldırganlara meydan okuyan bir ifade tarzı kullanmıştır.

Akşam gazetesine nazaran, Cumhuriyet gazetesinde nesnel ve haber kurallarına uygun bir haber dili kullanıldığı, haberin daha sade ve yalın bir anlatımla verildiği görülmüştür. Milliyet gazetesinin haber içeriğinde, taraflı ve suçluların belli olduğundan emin bir ifade tarzı ile haber dili ve objektiflikten uzak, birlik ve beraberlik mesajı verilmiştir. Vakit gazetesi olayı, ikinci haber olarak tek fotoğrafla vermiş ve İsrail'e gönderme yapan bir karikatür kullanmıştır. Akşam, Hürriyet ve Yeni şafak gazeteleri, haberi verirken 11 Eylül'de Amerika'da İkiz Kulelere yapılan saldırıya gönderme yapmışlardır. Sonuç olarak, 20 Kasım İstanbul saldırılarının incelenerek, değerlendirildiği yedi gazete içinden Cumhuriyet gazetesi, haber dili, haber yazım kuralları ve yayımlanan fotoğraflarla haberi okuruna nitelikli habercilik anlayışıyla veren gazete olarak tesbit edilmiştir.

Kaynakça

- ARSAN, Esra, "Haber Ve Habercilik", 23.02.2001, Bianet.
- BÜLBÜL, A. Rıdvan, Yazılı Anlatım Ve Yazı Türleri, Nobel Yayınları, 2000.
- DURAN, Ragıp, "Bağımsız Yerel Gazete Nasıl Çıkartılmaz", 18.02.2002, <http://www.bianet.org>.

- GİRGİN, Atilla, Haber Yazma Teknikleri, İnkilâp Yayınları, 1998.
- GİRGİN, Atilla, Yazılı Basında Haber Ve Habercilik Etik'i, İnkilâp Yayınları, 2000.
- GİRGİN, Atilla, Yerel Gazetecilik, İnkilâp Yayınları, 2001.
- Lull, James, Medya İletişim Kültür, Vadi Yayınları, 2000.
- ÖZERKAN, Şengül, "Medya, Dil Ve İdeoloji", İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı:XII, Cilt:I, 2002.
- RAMONET, Ignacio, Medyanın Zorbalığı, Om Yayınları, 2000.
- RİGEL, Nurdoğan, Haber, Der Yayınları, 2000. Sözen, Edibe, Söylem, Paradigma Yayınları, 1999. Tokgöz, Oya, Temel Gazetecilik, İmge Yayınları, 2000.

